

Комунальний заклад «Полтавський Палац дитячої та юнацької творчості
Полтавської міської ради Полтавської області»

Заняття ШПМ «Світоч»

**"Інноваційні форми та методи
правовиховної та правопросвітницької роботи
в закладі позашкільної освіти"**

Розробила :

методист Березич Ю.В.

Полтава

2020

"Треба бути рабом закону, аби залишатися вільним"

Марк Тулій Цицерон (106—43 рр. до н. е.)

Сучасний вектор розбудови правової держави і демократизації українського суспільства спрямовують ціннісні орієнтири на подолання правового нігілізму та підвищення громадянської компетентності кожної людини. Особливої актуальності набуває правовиховна робота з дітьми та учнівською молоддю, оскільки правову культуру особистості необхідно формувати з раннього віку як у родині, так і в закладах освіти, зокрема і в закладах позашкільної освіти. Адже позашкільна освіта має унікальний виховний потенціал для формування системи цінностей і духовних пріоритетів підростаючого покоління. Родинно-освітній простір є середовищем, що поєднує виховні традиції сім'ї та освітню діяльність на основі інтеграції, наступності і взаємодоповнення принципів, цілей, змісту, форм і методів правового виховання.

Пропоную сьогодні, в рамках заняття ШПМ «Світоч», поговорити про правовиховну та правопросвітницьку діяльність в закладі позашкільної освіти та зосередити свою увагу на можливості застосування та варіантах інноваційних форм і методів роботи у цьому напрямку.

Правова освіта і виховання дітей та молоді мають державне значення, а тому вони повинні реалізовувати не лише освітню функцію, але й, обов'язково, орієнтуватися на практично-виховну спрямованість. До цього, зокрема, зобов'язують Постанова Кабінету Міністрів України «Про програму правової освіти населення України» та інші закони, постанови, програми, накази та розпорядження, які регулюють правове виховання. Такі цінності людини, як її права, внутрішній (духовний світ) висувуються на перший план. Важлива роль у такій трансформації суспільства відводиться, насамперед, правовій освіті, яка формує правову культуру та свідомість людей, перетворюючи ідеали добра, законності та справедливості в мотиваційні чинники їхньої поведінки.

Буде актуальним нагати:

Метою правового виховання є формування у громадян високої правової культури, яка передбачає свідоме ставлення до своїх прав і обов'язків, глибоку повагу до законів і правил людського співжиття, готовність дотримуватися й сумлінно виконувати визначені вимоги, які виражають волю й інтереси народу.

Основні завдання правового виховання:

1) **формування правової свідомості**, яка є головним чинником, що визначає особливості поведінки особистості. Процес формування свідомості

досить тривалий і складний. Вона формується на основі правових знань, поглядів, уявлень, почуттів, переконань;

2) вироблення у вихованців умінь, навичок, звичок поведінки відповідно до правових норм.

А.С. Макаренко, говорячи про важливість формування в особистості свідомої дисципліни, писав: "Наше завдання не тільки виховувати в собі правильне, розумне ставлення до питань поведінки, але ще й виховувати правильні звички, тобто такі звички, коли б ми робили правильно зовсім не тому, що сіли і подумали, а тому" що інакше ми не можемо, тому, що ми так звикли. І виховання цих звичок — значно важча справа, ніж виховання свідомості";

3) формування у вихованців активної позиції у правовій сфері, що має проявлятися у нетерпимому ставленні до правопорушень, прагненні боротися з цим явищем;

4) подолання у правовій свідомості вихованців помилкових поглядів і переконань, які сформувалися раніше в негативному середовищі. Це вже сфера діяльності, пов'язана з перевихованням.

Це досягається шляхом використання таких методів навчання, за яких педагог виступає в ролі модератора і, не пропонуючи готових рішень та оцінювання, спонукає вихованців до самостійного визначення свого ставлення до різних життєвих ситуацій і вибудовування моделі поведінки.

Правовиховна та правопросвітницька робота з вихованцями має будуватися з урахуванням вікових психофізіологічних особливостей. Значна увага приділяється кожній віковій групі.

I. Вихованці дошкільного та молодшого шкільного віку

Основний зміст складає моральне виховання. Діти вчаться співпереживати, поважати думку й інтереси іншої людини, керувати своїми почуттями, домовлятися, оцінювати власні вчинки та вчинки однолітків, бути справедливим. Тобто, закладаються перші уявлення про права людей та право як регулятор стосунків між людьми.

II. Основний зміст правоосвіти у вихованців середнього шкільного віку складає формування елементів правової культури та елементарних

правових понять (закон, право, права, правопорушення, обов'язок, відповідальність).

III. Правовиховна діяльність з вихованцями старшого шкільного віку являє собою процес трансформації отриманих раніше правових знань та моральних уявлень в особистісній ціннісній орієнтації, свідомий вибір законослухняної поведінки, готовність реалізовувати і відстоювати свої права та права інших людей.

Форми виховання - засоби організації виховного процесу, в яких реалізується взаємодія педагога і вихованців у різних умовах.

У поєднанні з методами виховання форми оптимізують роботу і допомагають досягти мети.

Основними формами правового виховання є:

- ✓ правова освіта (навчання);
- ✓ правова пропаганда;
- ✓ правова агітація;
- ✓ правова просвіта;
- ✓ індивідуально-виховна робота;
- ✓ правове самовиховання.

Правова освіта (навчання) конкретний вид навчального процесу, під час якого під керівництвом досвідчених педагогів громадяни оволодівають правовими знаннями, навичками, вміннями застосування правових норм. Для реалізації основних завдань правової освіти необхідно широко використовувати можливості правової пропаганди, яка посідає важливе місце серед форм правового виховання.

Правова пропаганда - цілеспрямована діяльність з формування у членів суспільства високого рівня правосвідомості та правової культури, роз'яснення правової політики, поширення правових знань, ідей, іншої правової інформації з допомогою засобів масової інформації та інших форм доведення правової інформації до широкого загалу.

Правова агітація - форма правового виховання, що полягає у правовому впливі на правосвідомість і настрої членів суспільства через колективні та індивідуальні співбесіди, виступи на мітингах, зборах за допомогою преси,

телебачення.

Правова просвіта - діяльність із надання певних знань з питань права і законодавства, роз'яснення чинного законодавства. Пов'язана із правовим навчанням і пропагандою, але не зводиться до них.

Індивідуально-виховна робота - форма правового виховання, що надає змогу всебічно вивчити особистість вихованця, рівень його правової свідомості та правової і професійної культури, знайти підхід до нього з метою розвитку правового світогляду.

Правове самовиховання - це цілеспрямована, повсякденна, систематична діяльність людини з оволодіння правовими знаннями, формування позитивних правових мотивів і настанов, навичок правомірної поведінки, що полягає в самостійних зусиллях, спрямованих на вироблення звички до активної правомірної поведінки. Сутність правового самовиховання полягає передусім у самостійному ознайомленні та опрацюванні положень, норм та принципів Конституції України, основ галузей права, чинного законодавства, всіх правових приписів.

Важливе місце у процесі правового виховання поряд із формами посідають методи даного напрямку виховання. Це пов'язано насамперед з тим, що вони, з одного боку, обумовлюють характер взаємовідносин між педагогами та вихованцями, а з іншого — саме використання прогресивних методів правового виховання надасть змогу вирішити завдання та досягти мети у правовиховній роботі.

Методи правового виховання — це сукупність способів і прийомів правовиховного впливу, які забезпечують реалізацію та досягнення мети виховання.

Серед *методів правового виховання* використовуються:

- переконання,
- покарання (примус),
- позитивний приклад,
- заохочення,
- змагання,
- спостереження,
- критика і самокритика,
- розв'язання юридичних казусів,
- наочність.

Метод *переконання* передбачає гуманний вплив педагога на свідомість, почуття і волю вихованців невербальними і вербальними засобами з метою формування у них активної позиції та позитивних якостей особистості.

Особливість даного методу полягає у тому, що він, впливаючи на свідомість, психологію, почуття, ідеї, досвід, логіку особи, добровільно перевтілює їх у мотиви поведінки, які надалі керують її діями.

Метод *примусу* — це система прийомів і способів, за допомогою яких педагог примушує виховуваного розвивати і вдосконалювати свої кращі якості й відмовлятися від поганих, шкідливих звичок.

Примус у правовиховній роботі означає такі заходи, які впливають на свідомість та поведінку недосить вихованих вихованців і примушує їх виконувати покладені на них обов'язки, норми та висунуті перед ними завдання всупереч їх волі.

Метод *прикладу* — це цілеспрямований, планомірний, систематичний та системний вплив на свідомість і поведінку вихованця сукупністю позитивних особистих прикладів з боку педагогів та батьків.

Метод *заохочення* — це комплекс прийомів і засобів морального і матеріального стимулювання кращих результатів різнобічної діяльності особи, її успіху у вихованні.

Метод *змагання* у правовиховній роботі надає можливість створити атмосферу здорового суперництва, рівняння на лідерів, стимулювання співпраці між усіма учасниками правовиховного процесу, а також, що є однією з найголовніших умов, забезпечує згуртованість, взаємоповагу та взаєморозуміння у колективі.

Метод *спостереження* передбачає цілеспрямовану, систематичну та системну діяльність відповідно до раніше розроблених планів чи програм, фіксацію тих явищ, феноменів, які цікавлять педагогів, з метою їх оброблення, дослідження, аналізу й подальшого використання у практичній правовиховній діяльності.

Для проведення планомірної та систематичної роботи щодо ознайомлення вихованців закладу зі своїми правами, для уникнення ситуацій їх порушення, для можливості захисту, відновлення порушених прав, поваги прав інших людей, сприяння формуванню високого рівня правової культури рекомендується використовувати педагогам у правовиховній та правопросвітницькій роботі **інноваційні методи навчання з використанням сучасних освітніх технологій**, зокрема:

Тренінги, заняття з елементами тренінгу – це особлива інтерактивна форма навчання, під час якої людина максимально оволодіває новими знаннями, отримує нові навички, переглядає власні цінності та пріоритети, коригує, удосконалює та розвиває певні якості та властивості своєї особистості, обирає для себе такі форми та методи поведінки, які відповідають саме її ситуації та індивідуальності, за темами: «Правова культура», «Торгівля людьми – як уберегтися від небезпеки».

Форум-театри – це методика інтерактивної роботи, направлена на вирішення соціальних проблем, коли глядач перетворюється з пасивного на активного співучасника всього, що відбувається, за темами: «Право на освіту: право чи обов'язок?», «Стоп насиллю в сім'ї», «Я – підліток».

Мозковий штурм, брейн-стормінг – це один із найпопулярніших методів навчання і групової роботи, метод висування творчих ідей у процесі розв'язування проблеми, сеанси якого стимулюють творче мислення, за темами: «Що я знаю про булінг?», «Закон обов'язковий для всіх», «Зупинка під назвою «Життя», «Обережно! Небезпека у соціальних мережах».

Робота в малих групах дає змогу вихованцям набути навичок, необхідних для спілкування та співпраці. Вона стимулює роботу в команді. Ідеї, вироблені в групі, допомагають учасникам бути корисним одне одному. Висловлювання думок допомагає їм відчувати особисті можливості та зміцнити їх, за темами: «Гендерна політика. Рівні права, рівні можливості», «Насильство та його види», «Правова абетка».

Печа-куча – це методологія презентації коротких доповідей, спеціально обмежених за формою і тривалістю, на неформальних конференціях, за темами: «Я маю право!», «Безконфліктне спілкування з однолітками».

Аналіз правових ситуацій – форма роботи, спрямована на традиційне розв'язування задач за заданою проблемою, за темами: «Вчимося протидіяти насиллю», «Скажемо «ні» насильству в дитячому колективі».

Дискусії, дискусійні платформи – це форми колективного обговорення, мета яких виявити істину або знайти правильний розв'язок порушеного питання через висловлення власних міркувань та зіставлення поглядів опонентів на проблему. Під час такого обговорення виявляються різні позиції, озвучуються протилежні думки, а емоційно інтелектуальний стимул підштовхує до активного мислення, за темами: «Гендерна нерівність та протидія насильству», «Світ без насильства».

Дебати – чітко структурований і спеціально організований публічний обмін думками між двома сторонами з актуальної теми: «Я маю право!», «Я проти насильства», «Що я знаю про насильство?».

Рольові ігри – розігрування правової ситуації у ролях. *Мета* розігрування правової ситуації, за ролями – визначити ставлення до конкретної життєвої ситуації, набути досвіду шляхом гри. Ігри за темами: «Закон і ми», «Як не стати жертвою булінгу», «Мої права - мій захист» та ін.

Відеолекторії – одна з нових форм роботи, що являє собою перегляд та створення фільмів, відеороликів та соціальної реклами, за тематикою: «Жертва», «Якщо я не повернусь», «Великі права маленької людини», «Домашнє насильство», «Про права людини та правозахисну діяльність в Україні», «Чи знаєш ти права людини?», «Що таке булінг, кібербулінг?», «Толерантність» «Відповідальне батьківство», «Яку поведінку вважати насильницькою?», «Домашнє насильство - це як?».

Виставки плакатів, фоторобіт, конкурси малюнків, соціальних роликів, арт-інсталяції, марафони листів дітей до батьків, за темами: «У світі прав», «Мій улюблений світ – без насильства», «Життя без загроз», «Я проти насилля», «Права дитини в малюнках», «Маю право на...».

Флешмоб – це несподівана поява групи людей в заздалегідь запланованому місці. Після закінчення запланованої акції її учасники розчиняються в натовпі перехожих людей, що і викликає ефект раптовості, за темою: «Я проти насильства».

Челендж - жанр інтернет-роликів, в яких особа виконує завдання на камеру і розміщує його в мережі, а потім пропонує повторити завдання своєму знайомому або необмеженому колу користувачів.

Воркшоп – це колективний освітній захід, учасники якого отримують нові знання та навички в процесі динамічної групової роботи, за темами: «Що означає бути толерантним?», «Кодекс справжнього чоловіка», «Вчимося володіти емоціями», «Вчимося приборкувати свій гнів».

Ток-шоу – отримання навичок публічного виступу та дискутування. У дискусії за цим методом бере участь уся аудиторія, за темами: «Попередження булінгу в дитячому колективі», «Почуйте серцем голос дитини», «Дитина – основа родини».

Прес-конференція – метод передбачає отримання навичок публічного виступу та дискутування. Прес-конференція більше орієнтована на протиставлення двох сторін: «господарів» та «запрошеної публіки», – адже останні мають на меті довести слабку компетентність «господарів конференції», пропонуючи до їх уваги провокуючі питання, за темами: «Я живу у правовій державі», «Стоп насильству».

Мікрофон – метод надає можливість кожному сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку чи позицію, за темами: «Що робити, якщо ви стали свідком булінгу», «Проблема жорстокого поводження в сім'ї та шляхи їх вирішення», «Маю права – маю обов'язки», «Види насильства та методи боротьби з ним», «Що робити коли Ви постраждали від насильницьких дій?».

Бібліомікси – тематичний бібліографічний огляд, до якого включають різноманітні бібліотечні документи: книги, періодичні видання, відео-, кіно-, фоно-, фотодокументи, електронні видання, плакати, посилання на інформаційні ресурси тощо, за темами: «Насильство у сім'ї», «Толерантне ставлення до осіб, що постраждали від домашнього насильства», «Сучасна щаслива сім'я».

Каравани історій з проблеми насильства – захід, що складається з цікавих історій, пов'язаних з найвідомішими людьми, історичними місцями, традиціями і подіями.

Квести (ВЕБквест) (від англійського guest – «пошук») – ігрова форма групового виконання заздалегідь підготовлених завдань командами або окремими гравцями. Мета гри – «розшифрувати» певне місце на обумовленій території, виконати на цьому місці певні дії або отримати підказку (інструкцію, код) до виконання наступного завдання.

Тематичні просвітницькі акції – заходи соціального спрямування, метою яких є виховання відповідального ставлення вихованців до власного життя із залученням якнайбільшої кількості учасників, за темами: «СТОП. Булінг», «Не будь байдужим», «16 днів проти насильства», «Ти маєш знати про...» .

Геокешинг (geocaching від грец. γεο- земля та англ. cache - схов) — гра із застосуванням GPS, яка полягає у знаходженні схову, створених іншими учасниками гри. Основна ідея полягає в тому, що одні гравці готують схов, за допомогою GPS визначають його географічні координати та повідомляють

про них в Інтернеті. Інші гравці використовують ці координати і свої GPSприймачі для пошуку схову, за темою: «Допоможи ближньому».

Коворкінг (англ. Co-working – спільно працювати) – це модель організації роботи, що характеризується гнучкою організацією робочого простору і прагненням до формування єдиної спільноти та внутрішньої культури учасників, які мають можливість спілкуватися, обмінюватися ідеями та допомагати один одному, за темою: «Як безпечно відстояти свої права».

Флешбек (англ. Flashback – спогад, зворотний кадр) – прийом, за допомогою якого можна підтримувати рівень інтересу до гри, інструмент для більш повного розкриття характеру і мотивації учасників, за темою: «Історії з минулого».

Медіації – альтернативна форма вирішення конфліктів за участю третьої нейтральної сторони – медіатора, який допомагає сторонам дійти взаємоприйнятого рішення у конфлікті.

Методичні брифінги – короткі публічні виступи, на яких учасники певних подій або заходів надають інформацію про поточний перебіг справ, позиції сторін, повідомляють раніше невідомі деталі та відповідають на питання.

Соціальні диктанти з творчими завданнями, тести – унікальні заходи, призначення яких дослідити рівень правової грамотності та обізнаності вихованців.

Організація консультативних пунктів, де всі учасники освітнього процесу можуть отримати консультації практичного психолога, юриста, де можна провести зустрічі з фахівцями, які здійснюють супровід постраждалих від насильства.

Такі колективні форми й методи правоосвітньої роботи охоплюють одночасно велику кількість дітей, підлітків та молоді.

Більшість запропонованих форм правовиховної та правопросвітницької роботи можна застосовувати і в період змішаного та дистанційного навчання.

Правопросвітницька та профілактична робота з батьківською громадськістю

Діяльність педагогів не може бути високоефективною, якщо не має тісного контакту з батьками з питань виховання. Тому, педагогічний

колектив має надавати батькам інформаційну підтримку, навчати і консультувати їх з питань виховання дітей без застосування насильства і розвитку у них особистісних і соціальних (життєвих) навичок з метою профілактики конфліктної, насильницької або віктимної поведінки. До того ж можна використовувати такі форми роботи з батьками, як:

- ❖ батьківсько-педагогічна конференція;
- ❖ тренінги з проблем виховання дітей, конкурси на кращого з батьків або сім'ю;
- ❖ спільні творчі та спортивні заходи (свята, фестивалі, спортивні змагання) та ін.

Також робота з батьківською громадськістю передбачає використання як просвітницьких форм і методів роботи, так і практичних занять, наприклад:

1) батьківські збори – робота з колективом батьків. Це форма організації спільної діяльності батьків, педагога (за необхідності практичного психолога), яка передбачає їх спілкування, щоб обговорити актуальні питання навчання і виховання, ухвалення рішень;

2) консультації – форма роботи з батьками, яка передбачає надання допомоги батькам із різних проблем родинного виховання;

3) педагогічний консилиум – форма спілкування дітей, педагогів, та батьків, метою якої є: цілісне, різнобічне вивчення особистості вихованця, вироблення єдиної педагогічної позиції; визначення головних напрямів удосконалення виховного процесу зусиллями педагога, батьків, самого вихованця; тренінги спілкування, методики оволодіння аутотренінгом;

4) лекція – послідовний монологічний виклад узагальнених знань (лекція-інструктаж, лекція-показ, лекція-репортаж);

5) семінар – активна форма просвіти батьків.

Поряд з груповими формами роботи педагоги можуть використовувати також і індивідуальні форми спілкування з батьками, такі як консультація, бесіда, телефонна розмова, спільна зустріч з батьками і фахівцями (напр. з психологом тощо).

На допомогу батькам можна підготувати інформаційні матеріали:

- сформувані тематичну підбірку посібників, відеофільмів, нормативних документів закладу освіти з питань профілактики конфліктів, насильства, булінгу;

- підготувати пам'ятки щодо безконфліктного спілкування з дітьми, визначення ознак насильства і знущань над дитиною та її агресивної поведінки;
- скласти буклети з алгоритмами дій в разі порушення прав дитини або вчинення насильства щодо неї в закладі освіти та контактними даними організацій, куди можна звернутися за допомогою.

Під час підготовки до зустрічей з батьками на правову тематику можна використати орієнтовний перелік питань для обговорення (теми для обговорення з батьками вибираються відповідно до вікових особливостей дітей цих батьків. Залежно від цього одні і ті ж питання можуть розглядатися в різному обсязі і контексті).

Орієнтовна тематика питань для обговорення:

- Фізичне і психологічне насильство, дискримінація: як вони проявляються і як їм протистояти.
- Вимагання, булінг і кібербулінг: як вони проявляються і як їм протистояти.
- Гендерне та сексуальне насильство: як вони проявляються і як їм протистояти.
- Нехтування основними потребами дитини (підлітка) і як цього не допустити.
- Насильство вдома і в закладі освіти.
- Наслідки насильства, його вплив на психічне і фізичне здоров'я, і соціалізацію, навчання дитини (підлітка).
- Причини і фактори насильства. Моделювання ситуацій, що викликають насильство. Протидія насильству в закладі освіти:
- Стилі сімейного виховання та їх вплив на розвиток, формування характеру, соціалізацію дитини (підлітка) і успіхи у навчанні.
- Як любити дитину (підлітка).
- Як критикувати дитину (підлітка) і не приклеювати ярлики.
- Як навчити дитину правилам спілкування і взаємодії.
- Як навчити дитину (підлітка) керувати почуттями та емоціями.
- Як поговорити з дитиною (підлітком) про шкільне життя.
- Як допомогти дитині (підлітку) у виборі друзів.
- Як будувати і підтримувати відносини з однолітками.

- Як реагувати на насильство і вести себе в конфліктних ситуаціях.
- Як допомогти дитині (підлітку) стати впевненішим.
- Гендерне виховання: гендер і стать, гендерні ролі, стереотипи, гендерна рівність. Формування культури гендерних відносин.
- Ознаки (симптоми) насильства щодо дитини (підлітка) та агресивної поведінки.
- Дії батьків у випадку вчинення насильства стосовно дитини (підлітка) або порушення її/його прав в закладі освіти.
- Куди можна звернутися за допомогою дитині (підлітку), яка/який пережила/в насильство або у разі порушення її/його прав.

Отже, правовиховна та правопросвітницька робота в закладі позашкільної освіти є запорукою того, що право стане регулятором життя вихованців, а не перешкодою на шляху реалізації своїх особистих завдань.

Якщо кожна дитина змалечку засвоїть, що вона є людиною, особистістю, що вона має людські права, честь і гідність, може вільно висловлювати свої думки, тільки тоді вона зможе впливати на перебіг подій у суспільстві і брати участь у побудові дійсно незалежної демократичної держави.